

ЖИВИЙ ГОЛОС ДАЛЕКОЇ ЕПОХИ

(Запорозьке козацтво в художній літературі)

На православному календарі є свята, які водночас мають народно-релігійні й національні риси та забарвлення і несуть у собі особливий колорит та неповторність. До таких, насамперед належить свято Покрови Пресвятої Богородиці, яке традиційно відзначаємо у зеніті золотої осені – 14 жовтня.

Започатковане у давній Візантії, це свято стало надзвичайно популярним в Україні. Пресвята Богородиця Покрова вважалася заступницею козаків, адже на Запорозькій Січі головним був Покровський храм. Та й престольним днем там було саме 14 жовтня. Козаки, вирушаючи в походи, неодмінно брали з собою оберіг – образок Покрови.

Запорожці були професійними воїнами і одним із своїх головних завдань вважали оборону церкви та віри.

Релігійність і духовність були надзвичайно вагомими критеріями відбору в козацьке середовище, своєрідною візитівкою, самоідентифікацією козака як православного християнина й українця.

Двічі на рік козаки вирушали на прощу до Києво-Печерського, Самарського, Мотронинського, Межигірського та інших православних монастирів. Запорожці надзвичайно ревно стежили за "чистотою" віри у своїх рядах. Як зазначає Д.Яворницький, у їхньому середовищі ніколи не було "ні розкольників, ні лжевчень, заборонялися пропаганда чи сповідання іновір'я. Козаки за власний кошт утримували лікарні, шпиталі, різні інституції при монастирях, а також цілі церковні парафії, робили значні матеріальні внески у храми, прихожанами яких себе вважали.

Історично відомими стають козаки вже з 1471 року. Традиції звичаєвого права стали основою для творення специфічних правил функціонування козацької громади. Саме козацтво було тією силою, яка сприяла захисту політичних, економічних, культурних досягнень народу, його духовному розвитку.

Величезний вплив, який мало і має феномен козацтва на творчість українських та зарубіжних письменників, зумовив появу великої кількості літературних творів, присвячених цій тематиці.

Важливим провісником української художньої літератури про козацтво є в першу чергу історичний епос – думи та історичні пісні. У думках возвеличуються герої з народу. Це представники запорізьких козаків, козацької голоти – Дмитро Вишневецький, Самійло Кішка, Іван Богуславець, козак Голота.

До теми козацтва, визначних постатей Козацької України звертались також Джордж Байрон, Віктор Гюго, Олександр Пушкін, Юліуш Словацький...

Ще Микола Гоголь писав з гордістю: «Так ось вона, Січ? Ось це гніздо, звідки вилітають усі ті горді й міцні, як леви, ось звідки розливається воля і козацтво на всю Україну».

Пізніше козацька тематика простежується в творчості таких видатних українських майстрів пера як І.Котляревський, Є.Гребінка, Т.Шевченко, П.Куліш, М.Старицький, І.Нечуй-Левицький, Леся Українка, О.Гончар, О.Довженко, Б.Лепкий, З.Тулуб, Ю.Мушкетик, П.Загребельний, Л.Костенко, І.Драч та ін.

Звичайно, показати і охарактеризувати, навіть перерахувати усі твори про запорізьке козацтво неможливо та й не потрібно. Але є сенс виділити і акцентувати увагу на найбільш змістовні,

яскраві і значущі із них. А саме:

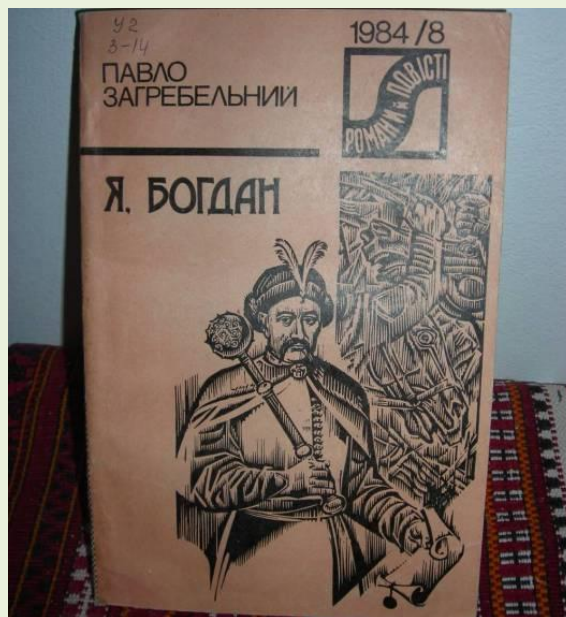
Старицький М.П. Богдан Хмельницький: Трилогія. В 3-х кн.- К.: Дніпро, 1987.-

Кн. 1-ша: Перед бурею: роман.- 645с.

Кн. 2-га: Буря: роман.- 570с.

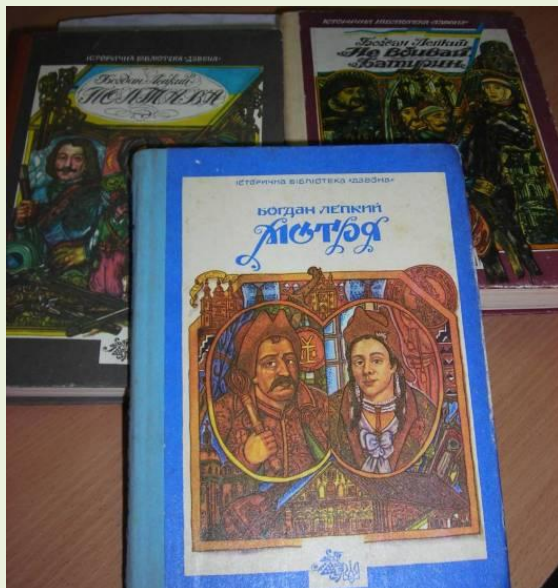
Кн. 3-тя: У пристані: роман.- 606с.

В романах класика української літератури М.П.Старицького про Богдана Хмельницького, відображені події визвольної боротьби українського народу проти польської шляхти і уніатів, битви під Жовтими водами, Корсунем, Пилявцями, Збаражем і Берестечком.

Загребельний П. Я, Богдан (сповідь у славі): роман.- К.: Дніпро, 1984.- 285с.

Історико-філософський роман про Богдана Хмельницького, написаний у формі сповіді-монологу. Павло Загребельний, виписуючи психологічний образ видатного полководця, тонкого дипломата, не приховує нічого: ні слави, ні хули, ні звитяг, ані програшів. Твір оптимістичний, проте наскрізь проїнятий пекучим болем за кожну краплю крові, пролітої народом за волю Української держави.

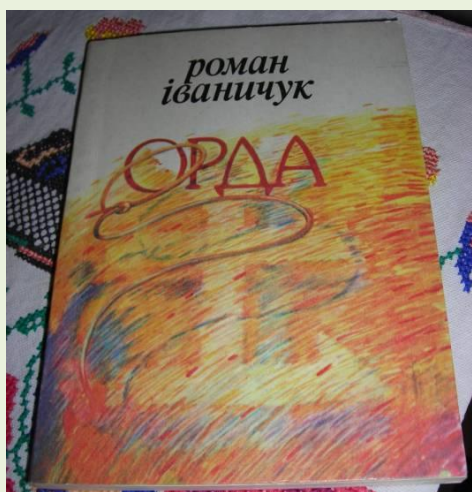

Лепкий Б. Мазепа: трилогія: історичні повісті.- Л.: Червона калина, 1991.-
Полтава: іст. повісті.- 407с.

Не вбивай. Батурин: іст.повісті.- 450с.

Мотря: іст.повість у 2-х т.- 388с.

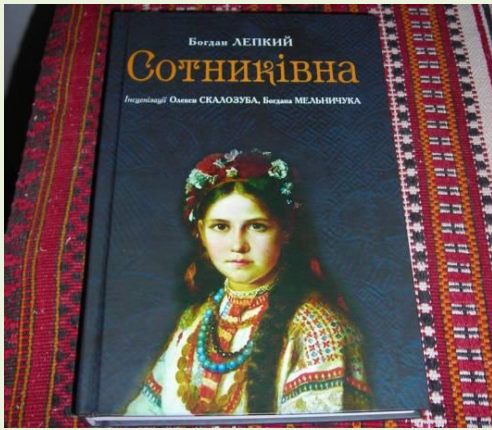
Трилогія «Мазепа» відомого українського письменника Б.Лепкого відображає історичні процеси, які проходили на Україні в першій чверті ХУІІІ століття.

Іваничук Р. Орда: псалом: роман.- Л.: Просвіта, 1992.- 199с.

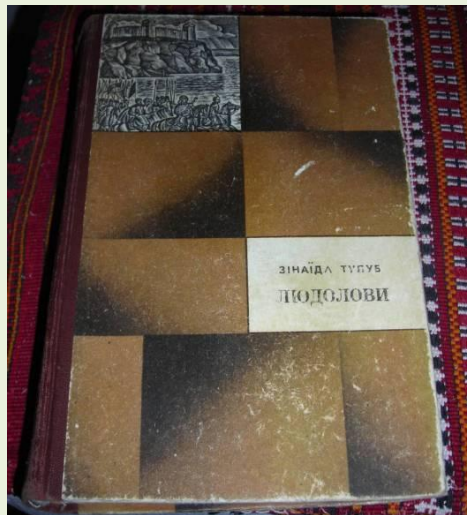
Роман "Орда" — цікаве явище в нашому мистецькому житті: психологічний художній аналіз трагічних подій ХУІІІ століття, пов'язаних з руйнуванням Батурина. Роман «Орда» розпочинається страшною картиною: «Орда вже ревіла моторошним ревом... рубали шаблями й бойовими сокирами козацькі голови; жінки вибігали на мур і кидалися на вірну смерть у Сейм... Ординці ревіли вже в Батурині».

Головний герой твору — вчений, протоієрей схимник Єпіфаній, улюбленець Мазепи. Його очима ми бачимо палаючий Батурин, а також Мотрю Кочубеївну, котра з матір'ю залишилася в Батурині.

Лепкий Б. Сотниківна. Історична картина з часів Івана Виговського: повість.- Тернопіль: Богдан, 2012.- 280с.

До збірника увійшли повість Богдана Лепкого «Сотниківна» та дві її інценізації, які здійснили Олекса Скалозуб і Богдан Мельничук. Ці три твори опубліковані в одній книжці вперше.

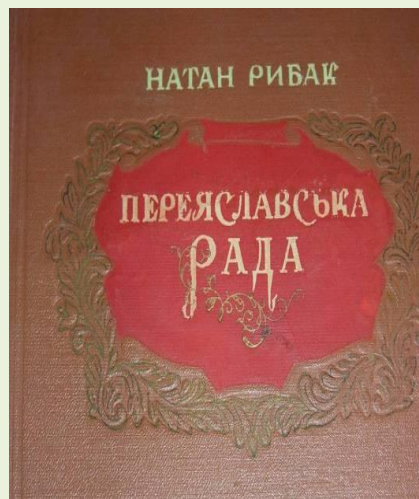
Тулуб З.П. Людолови: іст.роман.- В 2-х т.- Сімферополь: Таврія, 1980.-

У романі з глибоким знанням історичного матеріалу змальовано життя України, зокрема Запорізької Січі, частково Росії, Польщі і Туреччини в першій чверті ХУП сторіччя. Автор правдиво показує визвольну боротьбу українського народу проти польського поневолення і татарських набігів за часів гетьмана Сагайдачного.

Костенко Л. Маруся Чурай: іст.роман у віршах.- К.: Дніпро, 1982.- 135с.

Розповідаючи про життя українських міст і сіл періоду визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького, авторка відтворює блискучу галерею народних образів. Та чи не найповніше змальовано головну героїню — Марусю Чурай. Документальні дані про Чураївну скупі й суперечливі, ніяких письмових документів про життя дівчини не маємо, окрім її пісень, які збереглися в народних переказах. І все ж з урахуванням історичних, соціальних та духовних ознак такий образ цілком можливий для того часу.

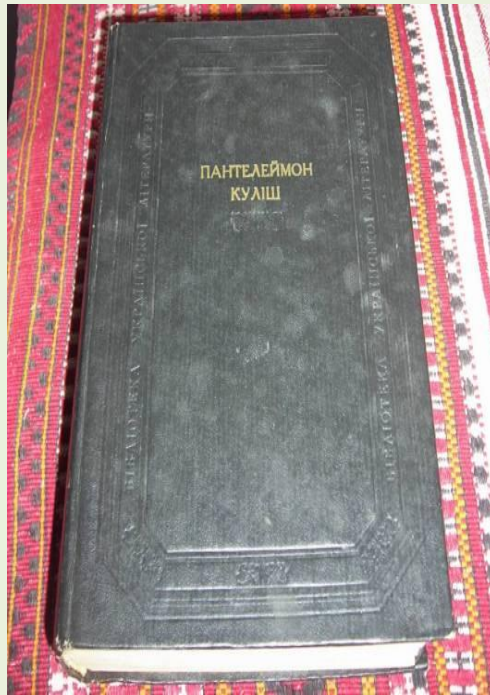

Рибак Н. Переяславська Рада: роман.- К.: Худож.літ., 1953.-

Том 1.- 481с.

Том 2.- 642с.

Двотомна епопея «Переяславська рада» (книги 1—2, 1948—1953) — один із кращих творів української історичної прози, присвячених національно-визвольній війні українського народу під проводом Богдана Хмельницького.

Куліш П. Твори в 2-х т. Т.1: Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади.- К.: Наук.думка, 1994.- 752с. Із змісту: Чорна Рада: Хроніка 1663 року: {роман }.- С.38-173.

У романі правдиво відтворено соціальні суперечності на Україні після переможної визвольної війни і здобуття автономії: між поміщиками і селянами, шляхтою і міщанами, міщанами й козаками, запорожцями та городовими козаками, старшиною та рядовим козацтвом. Одним з наслідків цих суперечностей і стала «чорна рада», в якій взяли участь народні низи – «чернь» (звідси й назва ради).

Українські козаки будівничі української держави. Це цікаве і не ординарне явище в українській історії. Для нас герої, грізна сила, захисники знедолених, для когось гультаї, пияки. Я сподіваюсь, що ми зуміли вас переконати у їх величчї і могутності. Їх любив увесь народ, а весь народ обманути дуже тяжко.

**Козацтво – це життя святкова рівність,
Це сонячне завзягтя, це буття!
Козацтво – його постаті нестримні
Все йдуть і йдуть
До нас крізь небуття!
(Д.Білоус)**